

dr hab. Krzysztof Chmielewski prof. ASP
Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki
Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie

Recenzja dorobku naukowego, artystycznego i dydaktycznego dr Anny Sękowskiej w ramach postępowania habilitacyjnego

Recenzję przygotowano na podstawie dostarczonej w formie elektronicznej dokumentacji.

Dorobek naukowo artystycznego i dydaktycznego na podstawie dostarczonych materiałów.

Pani Anna Sękowska w 2001 roku ukończyła Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie broniąc pracę magisterską pt. *Rozwarstwienie metodą "suchą" dwóch malowideł olejnych wykonanych na podobraziu drewnianym: „Memento mori XVIII/LXI w. (?) i Św. Jerzy 1663 r. osadzenie oddzielonej warstwy malarskiej na nowym podłożu* wykonaną pod kierunkiem prof. Marty Lempart- Geratowskiej. W 2002 roku p. Anna Sękowska ukończyła Studium Pedagogiczne na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie oraz rozpoczęła studia w zakresie historii sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 2008 r. obroniła pracę magisterską pt. *Ikonografia Zygmunta Starego (malarstwo sztalugowe, miniatury, ryciny)* napisaną pod kierunkiem prof. Jana Ostrowskiego.

W 2010 roku p. Anna Sękowska na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie obroniła rozprawę doktorską pt. *Portret króla Zygmunta I Starego z katedry na Wawelu. Konserwacja, technologia, dzieje, ikonografia*. Promotorem pracy była prof. Małgorzata Schuster-Gawłowska, recenzentami prof. Grażyna Korpala i prof. Adam Małkiewicz.

Pani Anna Sękowska od 2002 roku pracuje na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie w Katedrze Konserwacji i Restauracji Malowideł Sztalugowych na Płótnie w Pracowni Przenoszenia i Rozwarstwiania Malowideł Sztalugowych. Od 2017 roku jest kierownikiem Pracowni Konserwacji i Restauracji Malowideł na Płótnie.

Zainteresowania zawodowe p. Anny Sękowskiej są bardzo szerokie i mieszczą się w szeroko rozumianym obszarze konserwacji malarstwa sztalugowego. Z trudnym problemem rozwarstwiania i przenoszenia malowideł sztalugowych p. Sękowska zetknęła się już przy realizacji pracy magisterskiej i te zagadnienia rozwija nadal w pracy dydaktycznej. Zostając laureatką Programu Stypendialnego Ministra Kultury Rzeczypospolitej Polskiej „Młoda Polska” otrzymała w 2005 roku grant na zaprojektowanie i wykonanie specjalistycznego stołu do rozwarstwiania malowideł. W swoim dorobku p. Anna Sękowska posiada długą listę samodzielnie bądź w zespole przeprowadzonych konserwacji obrazów malowanych na płótnie i na podłożach drewnianych. Są wśród nich dzieła wybitnych i znanych artystów między innymi Wojciecha i Jerzego Kossaków, Alfonsa Karpińskiego, Jacka Malczewskiego, Aleksandra Gierymskiego, Leona Wyczółkowskiego, Józefa Czajkowskiego, Włastimila Hofmana, Alfonsa Karpinskiego, Aleksandra Kotsisa i innych. W kręgu zainteresowań p. Anny Sękowskiej pozostaje również problematyka technologiczna i konserwatorska wczesnych obrazów malowanych na płótnie tzw. *Tüchlein*. Należy również odnotować udział w ważnym zadaniu badawczo konserwatorskim zrealizowanym przez Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie wraz z Fundacją Getty’ego przy ołtarzu Hansa Süssa von Kulmbacha w bazylice Mariackiej w Krakowie.

W swoim dorobku p. Anna Sękowska ma również liczne kopie. Między innymi kartony i kopie brakujących chorągwi grunwaldzkich, malowanych obustronnie na jedwabiu w oparciu o ilustracje Stanisława Durinka w *Banderia Prutenorum* Jana Długosza oraz kopie chorągwi grunwaldzkich komturstwa i miasta Człuchowa wykonanych dla Muzeum w Człuchowie, biskupa i biskupstwa chełmińskiego dla Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku, oraz biskupstwa warmińskiego dla archidiecezji warmińskiej.

Pani Anna Sękowska jest autorką licznych ekspertyz i badań z zakresu konserwacji dzieł sztuki. Była członkiem zespołu badawczego w ramach tzw. badań statutowych: *Fenomen powtarzalności typu ikonograficznego w malarstwie na przykładzie Hodegetrii małopolskiej z lat 1400–1600*, obecnie jest kierownikiem zespołu zadania badawczego *Przekształcenia i konserwacje obrazów Hodegetrii Krakowskich* realizowanego w ramach działalności statutowej.

Jest autorką książki *Szesnastowieczny portret Zygmunta I Starego w katedrze krakowskiej i zagadnienie malarstwa klejowego na płótnie bez zaprawy* („Studia i Materiały Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie” XXI, Wydawnictwo Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, Kraków 2011) oraz autorką bądź współautorką licznych artykułów z zakresu konserwacji dzieł sztuki.

Pani Anna Sękowska pracując na Wydziale konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie pozostaje zaangażowanym dydaktykiem.

Współprowadzi zajęcia z konserwacji i restauracji malarstwa na płótnie dla studentów III i V roku – w pierwszym semestrze, dla studentów II i III roku w drugim semestrze. Ponad to przygotowuję pojedyncze wykłady dla studentów II, III i V roku.

W 2011 roku otrzymała nagrodę Miasta Krakowa za wyróżniającą się pracę doktorską oraz Nagrodę Rektorską III stopnia Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

Recenzja osiągnięcia naukowo artystycznego „Hodegetrie Krakowskie (konserwacje, publikacje, konferencje, wystawa)”

Jako zasadniczy przedmiot oceny w postępowaniu habilitacyjnym przedstawiono dorobek konserwatorski i badawczy związany z problematyką tzw. Hodegetrii Krakowskich. Od dziesięcioleci pozostaje ona ważnym oraz intrygującym zagadnieniem dla badaczy, przede wszystkim historyków sztuki średniowiecznej ale również dla konserwatorów malarstwa. Jak wiadomo od około początku XV wieku pojawiają się w Krakowie, na terenie Małopolski ale również rejonów przyległych, obrazy z wizerunkiem Matki Boskiej z Dzieciątkiem w ikonograficznym typie bizantyńskiej Hodegetrii. Te malowane na deskach w technice temperowej dzieła z pozłacanym tłem, były wielokrotnie powtarzane dając początek zjawisku, które wcześniej określano jako wizerunki w typie Matki Boskiej Piekarskiej a w ostatnim czasie Hodegetrii Krakowskich. Obrazy te, zwłaszcza pochodzące z XV wieku posiadają zastanawiająco podobne, spójne cechy stylistyczne, które z czasem ulegały stopniowemu rozluźnieniu i coraz większym przekształceniom. Nie mniej ogólny typ wizerunku naśladowano jeszcze bardzo długo w czasach nowożytnych aż po wiek XVIII. Ta niezwykła popularność musiała wynikać z maryjnego kultu, który w początkowym okresie związany był z konkretnym obrazem, dzisiaj prawdopodobnie już nie istniejącym. W tym zagadkowym i nadal nie w pełni wyjaśnionym zagadnieniu, bez rozstrzygających odpowiedzi pozostają zasadnicze kwestie, między innymi pytanie o pierwowzór ponad stu pięćdziesięciu zidentyfikowanych obecnie obrazów. Badacze zwracają uwagę na to, iż obraz będący przedmiotem tak rozległego kultu musiał znajdować się w ważnym miejscu, na przykład w katedrze wawelskiej. Na podstawie analizy cech stylistycznych najwcześniejszych obrazów, z pewnością najwierniej powtarzających formę pierwowzoru, wskazuje się na możliwe źródła inspiracji w malarstwie czeskim a pośrednio niewykluczone że i we włoskim końca XIV wieku, mieszczących się w szerokim nurcie tzw. gotyku międzynarodowego. Zwraca się przy tym uwagę na liczną grupę malarzy obcego pochodzenia działających na początku XV wieku w Krakowie, których obecność potwierdzają zachowane źródła. Istotnym problemem pozostaje również zakres i stopień relacji pomiędzy nieistniejącym pierwowzorem Hodegetrii Krakowskich a Hodegetrią Częstochowską, rozpatrywanych na różnych poziomach podobieństw i różnic.

Zagadnieniem Hodegetrii Krakowskich od wielu lat zajmowało się wspólnie dwoje wybitnych badaczy, ś. p. prof. Jerzy Gadomski oraz prof. Małgorzata Schuster Gawłowska, którzy zapoczątkowali nad nim systematyczne studia obejmujące również pełną kwerendę zachowanych obrazów analizowanych pod kątem informacji źródłowo historycznych, cech stylistycznych, ikonograficznych oraz technologicznych. Z czasem grono specjalistów poszerzono, między innymi o p. Annę Sękowską. Prace są nadal kontynuowane a na obecnym etapie ich owocem są wydane już trzy znakomite, zbiorowe publikacje; *Prolegomena do badań nad obrazami Hodegetrii typu krakowskiego* (2014) oraz *Hodegetrie Krakowskie* tom I (2015) i tom II (2017), tom trzeci jest przygotowany do druku.

Wkład p. Anny Sękowskiej zarówno w odniesieniu do prowadzonych badań jak też wspomnianych publikacji jest bardzo znaczący. W dostarczonej materiałach związanych z jej dorobkiem dokładnie wyszczególniono zakres i rodzaj wykonanych prac. Obejmuje on skrócony opis przebiegu przeprowadzonych przez autorkę samodzielnie, w zespole bądź w ramach kierowanych przez nią prac magisterskich, konserwacji dziesięciu obrazów zaliczanych do Hodegetrii Krakowskich powstałych w większości w XV i XVI wieku oraz dwu na podłożach płóciennych pochodzących z późniejszego okresu. Informacje przy każdym z nich zawierają podstawowe dane (tytuł, datowanie, pochodzenie, wymiary), rozpoznanie technologiczne (wyniki analiz drewnianych podobrazii, warstw zapraw, warstw malarskich w tym identyfikacji spoiw, pigmentów i metali), informacje o późniejszych przekształceniach i warstwach nieautentycznych, wykonanych zabiegach konserwatorskich i restauratorskich, wykaz tekstów niepublikowanych (w tym tytuły właściwych dokumentacji konserwatorskich) i publikacji związanych z danym dziełem, wyczerpującą dokumentację fotograficzną przed, w trakcie i po konserwacji w tym zdjęcia w luminescencji wzbudzonej promieniowaniem UV, zdjęcia rentgenowskie, zdjęcia w podczerwieni, zdjęcia szlifów próbek pobranych z warstw technologicznych. Podano również rodzaje badań wykorzystanych w analizie materiałów, czas trwania konserwacji. Należy podkreślić, że prace przy wszystkich obrazach były kompleksowe i przeprowadzone według przygotowanych wcześniej projektów będących wynikiem właściwego rozpoznania technologicznego oraz przyczyn i skutków powstałych zniszczeń. Przy wielu obrazach trzeba było rozwiązać poważne i trudne problemy techniczne oraz estetyczne związane między innymi ze stabilizacją drewnianych podłoży, konsolidacją zapraw i warstw malarskich, kwestią pozostawienia lub usunięcia przemalowań, zakresem retuszu. W niektórych przypadkach były to zabiegi daleko ingerujące w zastany stan obrazów, niemniej niezbędne dla wzmocnienia ich znacząco osłabionej struktury materialnej i częściowego przywrócenia pierwotnego wyglądu. I tak, przy obrazie z kościoła parafialnego w Gołczy między innymi rozklejono i ponownie sklejono deski składowe podobrazia, usunięto dwie warstwy przemalowań, wykonano konserwację sukienek i koron. Podobnie stabilizację podobrazia i usunięcie retuszy wykonano przy obrazach pochodzącym z ołtarza głównego kościoła parafialnego w Bytomiu oraz kościoła parafialnego w Kętach. Podczas prac przy

obrazie z kościoła w Przyłęku Szlacheckim zdecydowano się usunąć XIX wieczne tło wraz z nieautentyczną zaprawą, dzięki czemu odsłonięto wykonany bezpośrednio na desce rysunek ornamentu oryginalnego tła, który zrekonstruowano w nowej zaprawie. Przy obrazie pochodzącym z kościoła filialnego w Mysłowicach wzmocniono podłoże poprzez zamontowanie na odwrociu „powierzchniowych” listew, usunięto kilka warstw przemalowań i wykonano rozległą rekonstrukcję formy malarskiej na podstawie znalezionych na obrazie śladów pierwotnej kompozycji oraz podobnych kompozycji obrazów z Kłobucka i Cieszyna.

Dzięki dogłębnej znajomości przez p. Annę Sękowską zagadnień technologicznych i stylistycznych krakowskich Hodegetrii przeprowadzone przez nią, bądź pod jej nadzorem, konserwacje wspomnianych obrazów przyczyniły się do poszerzenia wiedzy na ich temat. Odsłonięcie spod przemalowań pierwotnych warstw nie tylko przywróciło dziełom ich oryginalne wartości ale dało też możliwość dalszego śledzenia zachodzących pomiędzy nimi podobieństw i różnic. Na podstawie bogatej i dobrej jakościowo dokumentacji fotograficznej należy stwierdzić, że wszystkie prace konserwatorskie przeprowadzone zostały na bardzo wysokim poziomie technicznym i estetycznym. Uzupełnienia, czasami rozległe, ubytków formy wykonano na podstawie wiarygodnych analogii z dużym wyczuciem i zachowaniem należnego poszanowania artystycznych i historycznych wartości dzieł.

W dostarczonych materiałach znajdują się również teksty autorstwa p. Anny Sękowskiej będące monograficznymi opracowaniami obrazów w części katalogowej trzech tomów *Hodegetrie Krakowskie*. W tomie pierwszym jest to obraz Matki Boskiej z Kędzierzyna Koźła. W tomie drugim obrazy z Kłobucza, Gołczy, Czańca, Krzęcina, Słomnik oraz opracowane wraz z Jerzym Gadomskim obrazy z Mysłowic, Kociny, Jazowska, Kęt, Krakowa Pleszowa, Szreniawy. W tomie trzecim obejmującym obrazy powstałe w latach 1490 – 1550 są to obrazy z Chomentowa, Przyłęku Szlacheckiego, Boguszyc i wraz z Jerzym Gadomskim opracowane obrazy z Krakowa Zwierzyńca i Milejowa. Każda pozycja zawiera podstawowe dane o obiekcie, wymiary, informacje historyczne z podaniem źródeł pisanych, informacje o wizytacjach biskupich w kościołach, w których obrazy się znajdują, informacje o technologii i technice wykonania, w niektórych przypadkach (choćby obrazu z Mysłowic), obszerne informacje o przekształceniach jakim uległy obrazy, wcześniejszych i przeprowadzonych ostatnio działaniach konserwatorskich, wykaz tekstów niepublikowanych oraz wykaz publikacji.

Pani Anna Sękowska była również kuratorem zorganizowanej w 2014 roku wystawy *Hodegetrie Krakowskie 1400 – 1450*, która miała miejsce w galerii „4 ściany” w Krakowie. Na wystawie zaprezentowano fotografie najważniejszych obrazów zaliczanych do kręgu krakowskich Hodegetrii powstałych w pierwszej połowie XV wieku. Pani Anna Sękowska wraz z Małgorzatą Nowalińską jest autorką artykułu poświęconego zagadnieniom

technologiczno konserwatorskim obrazu Matka Boska w typie Hodegetrii Krakowskich z kościoła p.w. Św. Jana Chrzciciela w Zabrze-Biskupicach opublikowane go w „Wiadomościach Konserwatorskich Województwa Śląskiego” w 2015 roku oraz artykułu pokonferencyjnego dotyczącego konserwacji obrazu Matki Boskiej z Gołczy opublikowanego w 2017 roku w pracy zbiorowej *Sztuka w Świętokrzyskim średniowieczu i czasy nowożytne* (pod red. P. Rosińskiego i H. Suchojady) wydanej przez Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Pani Sękowska opracowała również jeden z aneksów poświęconych wspomnianemu powyżej obrazowi z Gołczy, który jest zawarty w publikacji zbiorowej *Imagines pictae Studia nad gotyckim malarstwem w Polsce* (pod red. W. Walanusa i M. Walczaka) wydanej w 2016 roku.

Pani Anna Sekowska brała udział w konferencji *Sztuka w Świętokrzyskim. Średniowiecze i czasy nowożytne* (20–21 października 2015 r.), na której wygłosiła referat – *Konserwacja gotyckiego obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem (Hodegetrii typu krakowskiego) z kościoła w Gołczy* oraz w konferencji jubileuszowej 60 rocznicy powstania Sekcji Konserwacji Okręgu Krakowskiego ZPAP (19–20 kwietnia 2017) gdzie wraz z prof. Małgorzatą Schuster-Gawłowską i dr Małgorzatą Nowalińską przedstawiła referat *Ostatnie realizacje konserwatorskie obrazów Matki Boskiej z Dzieciątkiem w typie Hodegetrii krakowskiej*.

W autoreferacie p. Anna Sękowska pisze o swoim udziale w pracach nad badaniami Hodegetrii Krakowskich z zaangażowaniem a jednocześnie dojrzałością zdradzającą świadomego i doświadczonego konserwatora dzieł sztuki. Wspomina wprost o wadze jaką dla poszerzenia wiedzy o dziele mają wszystkie, nawet najdrobniejsze obserwacje i ustalenia, które możemy poczynić na poszczególnych etapach przebiegu prac konserwatorskich „Chcąc poznać najwcześniejsze dzieje obrazu, w obliczu niemal zupełnego braku źródeł archiwalnych, sięgających średniowiecznej przeszłości, pozostaje nam zwrócić się ku źródłom materialnym, którym są same obrazy.” Ta myśl jest mi szczególnie bliska gdyż świadczy o tym, co w moim przekonaniu powinno charakteryzować świadomego swych działań konserwatora – o posiadaniu wrażliwości historycznej. Wraz z wrażliwością artystyczną, wiedzą oraz umiejętnościami manualnymi jest ona niezbędna w pracy badawczo konserwatorskiej. Przeprowadzone przez p. Annę Sękowską, na najwyższym poziomie merytorycznym, liczne konserwacje krakowskich Hodegetrii potwierdzają tę opinię. Z pewnością znaczenie ma tutaj wszechstronne wykształcenie oraz wieloletnie, szerokie zawodowe i dydaktyczne doświadczenie autorki, Umiejętność współpracy w zespole wybitnych specjalistów, w tym historyków sztuki, nad tak poważnym i wszechstronnym zagadnieniem jakim są Hodegetrie Krakowskie, potwierdza najwyższe kompetencje p. Anny Sękowskiej w zakresie konserwacji

malarstwa.

Końcowa konkluzja

Przedstawiona dokumentacja przeprowadzonych przez p. Annę Sękowską badań nad „Hodegetriami Krakowskimi” wraz z całością jej osiągnięć naukowych, artystycznych i dydaktycznych świadczy o znaczącym wkładzie w rozwój konserwacji i restauracji dzieł sztuki, w opiekę nad zabytkami i ochronę dziedzictwa kulturowego.

W związku z powyższym stwierdzam, że przedstawiony mi do oceny dorobek p. Anny Sękowskiej spełnia wymagania art. 16 Ustawy z dnia 14. 03. 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. Ustaw z 2003 r. nr. 65 p. 595 i późniejsze zmiany) tym samym wnoszę o dalsze procedowanie w postępowaniu habilitacyjnym.

dr hab. Krzysztof Chmielewski prof. ASP

Warszawa, 05.07, 2018